

VROUW EN COÖPERATIE TIJDENS HET INTERBELLUM.
DE EVOLUTIE VAN DE
"LIQUE NATIONALE DES COOPÉRATRICES" (LNC)
TUSSEN 1923 EN 1940.*

DOOR

CORNELIA KOG

Licentiate Geschiedenis VUB

INLEIDING

Het belang van de socialistische coöperatie in de Belgische geschiedenis is ruim bekend maar de rol van de vrouw met betrekking tot deze beweging is minder bestudeerd geworden. Nochtans kan iedere vrouw een coöperatieve activiteit uitoefenen: consumeren. Coöperatie en vrouw kadert in een breder terrein van de Belgische hedendaagse geschiedschrijving: de problematiek van de vrouw in de maatschappij en meer bepaald in de arbeidersbeweging. Alhoewel de laatste decennia de vrouw vanuit juridisch, politiek en sociaal-economisch daglicht werd belicht, bleven studies in verband met haar rol ten overstaan van de coöperatieve beweging achterwege. Het ligt dan ook in onze bedoeling deze lacune enigszins op te vullen.

* Dit artikel is gebaseerd op onze onuitgegeven licentieverhandeling *Het ontstaan en de evolutie van Ligue Nationale des Coopératrices belges (1923-1955)*, VUB, Letteren en Wijsbegeerte, 1989-1990. We willen nogmaals onze dank betuigen aan Guy Vanthemsche, die het promotorschap op zich heeft willen nemen en een eerste versie van dit artikel kritisch doornam. Voor een uitgebreide bibliografie en bronnenopgave verwijzen we naar de licentieverhandeling.

De socialistische coöperatieve beweging maakte in België in het begin van de 20ste eeuw een ware explosie door: talrijke coöperaties werden opgericht en de coöperatieve diensten werden gediversifieerd. Na W.O.I kon de beweging profiteren van de aanwezigheid van de BWP in het politieke, sociale en economische leven in België (regering van nationale unie, algemeen enkelvoudig stemrecht, paritaire commissies syndicaat-patronaat in de industrie,...). De socialistische coöperatieve wereld werd geherstructureerd (plaatselijke coöperaties bundelden zich tot regionale) en kende een groei. Dit ondanks het feit dat ze de vrouw negeerde alhoewel deze toch in grote mate kon bijdragen tot het succes van de coöperatie omdat zij instond voor het huishoudelijke budget. Dit besef groeide bij het studie- en propaganda-orgaan van de beweging, Office Coopératif belge (OCB), welke op zijn congres van 1920 dan ook de problematiek vrouw en coöperatie naar voor bracht. Dit moet ook in verband gebracht worden met een reorganisatieplan dat na W.O.I binnen de socialistische vrouwenbeweging gepropageerd werd. De BWP wou een ruimere massa bereiken dan dat ze deed met de louter op politieke basis georganiseerde Socialistische-Vrouwengroepen (SV) en ijverde daarom om aan de activiteiten van de vrouwenbeweging een meer praktisch karakter te geven. In concreto betekende dit dat de BWP de vrouw nauwer wou betrekken bij coöperatie, mutualiteit en syndicaat en waar mogelijk haar binnen deze terreinen ook organiseren. Deze inzet van de BWP voor de vrouwenbeweging moet begrepen worden vanuit de toekenning van het stemrecht voor de gemeente aan de vrouw waardoor deze laatste voor de politieke partijen belangrijk was geworden. Het spreekt vanzelf dat deze houding van de BWP een stimulerende factor was voor een inschakeling van de vrouw in de socialistische coöperatieve beweging.

Op het reeds vermelde OCB-congres van 1920 werd door OCB naar voor gebracht hoe zij een nauwere betrokkenheid tussen vrouw en coöperatie wou bereiken: de vrouw moest door de lokale en regionale coöperaties aangespoord worden deel te nemen aan de vergaderingen van de vennootschap en moest opgenomen worden in beheerraden en

bestuurscomités.¹ Deze vraag werd echter door de coöperatieve leiders genegeerd en deze reageerden evenmin op de oproep vanwege OCB om vrouwelijke afgevaardigden naar de OCB-congressen te sturen.² De onverschilligheid van de mannelijke leiders van de vennootschappen vormde een remmende factor voor de opname van de vrouw in de coöperatieve beweging omdat OCB de coöperaties wel een te volgen lijn kon voorleggen maar hen tot niets kon verplichten. OCB was met andere woorden afhankelijk van de inspanningen die de leiders bereid waren te leveren en deze waren met betrekking tot opname van vrouwen in comités miniem.³ Eind 1921 hadden slechts 2 regionale coöperaties vrouwen opgenomen in hun beheerraad: 'Union Coopérative de Liège' (UCL) en 'Maison du Peuple de Bruxelles'; en ook de vrouwelijke aanwezigheid in bestuurscomités bleef zeer beperkt.⁴

Het werd OCB duidelijk dat men langs deze weg niet zou komen tot een grotere betrokkenheid tussen vrouw en coöperatieve beweging, alhoewel de voorbeelden van UCL en 'Maison du Peuple de Bruxelles' aantoonde dat wanneer de leiders effectief inspanningen leverden, men wel tot zulke betrokkenheid kon komen. Vrouwen waren bereid hun energie te wijden aan de coöperatie wanneer zij verantwoordelijke functies toebedeeld kregen en dit gebeurde bij UCL. Deze coöperatie ging in 1920 reeds over tot een statutenherziening waardoor de creatie van een 'Capital Accessoire' mogelijk werd. Op dit 'bijkomend kapitaal' konden de huisvrouwen intekenen en deze intekening gaf hen recht deel te nemen aan de algemene vergaderingen en zich verkiesbaar te stellen voor een functie in een comité of in de beheerraad.⁵ 'Maison du Peuple de Bruxelles' schakelde de vrouw in door haar te laten meewerken met de mannen in gemengde comités.⁶

1. *Compte-Rendu du VIIIème congrès de l'OCB*, p. 133-146.

2. idem

3. *Compte-Rendu du IXième congrès de l'OCB*, p. 38-44. OCB: Conseil National. Séance du 14/12/1921. (bewaard bij Febecoop)

4. *L'activité de la LNC en 1925*, p.3.

Compte-Rendu du IXième congrès de l'OCB, p. 134-135.

5. *L'organisation des ménagères dans le mouvement coopératif*, p. 8 e.v.

6. *Le 25ième anniversaire de la LNC*, p. 10.

Ondanks deze 2 uitzonderingen besloot OCB van tactiek te veranderen: het ging zich rechtstreeks tot de huisvrouwen richten. Victor Serwy, hoofd van OCB, stelde in december 1921 voor via speciale comités (samengesteld uit vrouwen) een actieve propaganda naar de vrouw toe te voeren.⁷ Dit kunnen we beschouwen als een eerste stap naar coöperatricesgilden toe: afzonderlijke vrouwelijke comités die de vrouw poogden te winnen voor de coöperatie door middel van materiële en morele motieven. De propaganda spiegelde de vrouwen de materiële voordelen van de coöperatie voor: betrekkelijk lage prijzen, hoge kwalitatieve producten, ristorno's en de solidariteitswerken van de coöperatie (vergoeding bij het kraambed, ziekteverzekering,...).⁸ Moreel werd de vrouw voorgehouden dat zij door de coöperatie te steunen hielp bouwen aan een betere en rechtvaardigere wereld. Coöperatie werd beschouwd als een hervorming van de maatschappij langs vredelievende weg. Door de coöperatie hielp de vrouw tevens de vrede verzekeren en dit sprak de vrouwen zo kort na de eerste wereldoorlog vanzelfsprekend aan.⁹ Tevens werd door de propaganda getoond dat de vrouw zich door de coöperatie kon bevrijden van haar slechte reputatie welke inhield dat een vrouw slechts uit was op eigen materieel voordeel en geen oog had voor klassesolidariteit.¹⁰

Vanaf 1921 werd er dus niet langer gestreefd naar een grotere betrokkenheid van de vrouw bij de coöperatie via louter een opname in beheerraad of bestuurscomité van de vennootschap, maar poogde OCB de vrouw via speciale propaganda te verenigen in aparte groepen, de latere coöperatricesgilden. Het zijn deze gilden, verenigd in de Ligue Nationale des Coopératrices belges (LNC), waarop dit onderzoek zich toespitst. We gaan proberen na te gaan in welke mate deze LNC succes kende en hoe dit succes of gebrek aan succes kan verklaard worden. Dit zowel vanuit de LNC-structuur zelf, als vanuit de afhankelijkheid van LNC van zowel socialistische beweging,

7. OCB : Conseil National. Séance du 14/12/1921.

8. SERWY V. *La coopération et la femme*, p. 3.

9. 'De Koöperatie' in *Vooruit*, 4 december 1924. (Amsab, fonds Febecoop)

10. *La Coopération belge*, 15/8/1920, p. 2, kolom 3.

socialistische vrouwenbeweging en socialistische coöperatieve beweging. Het is duidelijk dat LNC zich door deze drievoudige afhankelijkheid voortdurend in een spanningsveld bevond: kreeg de partijpolitiek voorrang of de coöperatieve politiek of de politiek met betrekking tot de vrouw? Welke gevolgen zal dit hebben voor het karakter van de gilden? Deze vragen zullen we proberen te beantwoorden in de hiernavolgende paragrafen.

OPRICHTING EN STRUCTURERING LNC

In juni 1922 werd op het OCB-congres besloten om binnen de 6 maand een coöperatricesliga op te richten. Onmiddellijk werd OCB geconfronteerd met een aantal problemen: een tekort aan voldoende gevormde vrouwen om de organisatie van de gilden op zich te nemen – tijdelijk opgelost door een beroep te doen op mannelijke militanten,¹¹ waardoor OCB afhankelijk bleef van de “good will” van de mannelijke coöperateurs – en de vraag of de toekomstige gilden al dan niet moesten samenwerken in gemengde comités met de coöperateurs. Om te beletten dat de vrouwen tengevolge hun geringere kennis en vorming door de mannen zouden bespot en vernederd worden, werd besloten de vrouwengilden apart te laten samenkomen en autonoom te laten functioneren. Dit laatste ook met het oog op de aansluiting bij de Internationale Coöperatricesliga.¹²

Als doel van de gilden werd vooropgesteld:

“répandre les principes de la coopération parmi les ménagères et à leur en faire saisir les avantages économiques et toute sa valeur morale.”¹³

De bedoeling van OCB was te komen tot een Gilde bij elke coöperatieve winkel en zodoende al de echtgenotes van de coöperateurs te bereiken.

11. BAEVEGEMS C. *Een bijdrage tot de geschiedenis van de socialistische vrouwenbeweging 1919 - 1940*, p. 20. *Hoefde de nationale federatie voor vrouwen weer ingericht?* (Amsab, fonds Gent - Eeklo nr. 1242).

12. Deze Internationale Gilde komt in een volgende paragraaf aan bod.

13. *La Coopération belge*, 1/2/1923, p. 1, kolom 1-2.

De structuur van de toekomstige coöperatricesvereniging – Ligue Nationale des Coopératrices belges (LNC) – werd door Fernande Coulon uitgewerkt naar het voorbeeld van de Engelse ‘Women’s cooperative Guild’.¹⁴ Fernande Coulon (geboren te Fayt-lez-Manage in 1906) was opgegroeid in het milieu van ‘Le Progrès de Jolimont’. Zij had zich tot taak gesteld de huisvrouwen vertrouwd te maken met de coöperatie en had op het congres van 1920 ook een rapport met betrekking tot vrouw en coöperatie naar voor gebracht. Spoedig was zij één van de initiatiefneemsters voor een coöperatricesliga naar Engels voorbeeld omdat zij met deze laatste gedurende een reis naar Engeland in contact was gekomen.¹⁵

Coulon ontwierp een structuur gebaseerd op *plaatselijke gilden* die bij een locale coöperatie of een afdeling van een regionale coöperatie zouden worden opgericht, *regionale comités* die deze plaatselijke gilden zouden overkoepelen en een *nationaal comité* dat in nauwe samenwerking zou staan met én OCB én de regionale comités. Tevens werd de mogelijkheid geschapen om *federaties* van gilden te vormen. Deze federaties omvatten de gilden behorende bij afdelingen van één zelfde regionale coöperatie en verenigden niet noodzakelijkerwijze gilden die tot één zelfde regio behoorden. Zo zou de UCL-federatie gilden uit de provincies Luik, Brabant, Henegouwen, Namen en Limburg omkaderen.

Belangrijk is het feit dat een plaatselijke gilde niet los van een plaatselijke coöperatieve winkel kon worden opgericht. Met andere woorden: zonder de steun van de leiders van deze plaatselijke coöperaties kon men geen gilde oprichten. Daarnaast was ook de steun van de leiders van de regionale coöperaties een noodzaak omdat OCB in eerste instantie ijverde om regionale comités op te richten; en dan vanuit deze comités de plaatselijke gilden uit te bouwen. Dit illustreert dat de oprichting van de coöperatricesgilden een beweging van de top naar de basis was.

14. Deze ‘Guild’ was in 1883 opgericht en had in 1900 reeds 12.800 leden verspreid over 275 groepen. In 1920 was haar ledenbestand gegroeid tot 52.000 en bestond de gilde uit meer dan 1.000 groepen.

15. SERWY V. *La coopération en Belgique*, vol. 3, p. 179.

De regionale comités werden opgericht met behulp van bekwame vrouwen die gerecruteerd werden uit de vrouwelijke leden of het vrouwelijk personeel van de coöperatie. OCB drong er dan ook herhaaldelijke malen bij de leiders van deze coöperaties op aan om alles in het werk te stellen om de creatie van regionale en/of plaatselijke gilden mogelijk te maken. Tevens vroeg OCB aan de coöperaties een financiële bijdrage (25 frank / 1000 coöperateurs)¹⁶ voor de werking van LNC. Uit de bronnen blijkt dat de coöperaties eerder geneigd waren deze financiële bijdrage te betalen dan de oprichting van gilden praktisch te steunen. Zelf subsidieerde OCB LNC jaarlijks met een bedrag van 5000 frank.

Slechts in het Centrum (bij 'Le Progrès de Jolimont' waar Coulon actief was) en te Verviers (bij afdelingen van UCL) werden er regionale comités opgericht. Het regionaal comité van Verviers zou de aanloop zijn tot de oprichting van de UCL-federatie van coöperatricesgilden in 1924. Reeds voor 1914 hadden verscheidene coöperaties in de Luikse regio het initiatief genomen de echtgenotes van de aangesloten leden te betrekken bij de werking van de coöperaties.¹⁷ Over deze initiatieven is weinig geweten, maar het is een bewijs van het feit dat de leiders van de toenmalige coöperaties het belang inzagen van de participatie van de vrouw in de coöperatieve beweging. Dit vinden we ook terug bij de latere leiders van UCL. Reeds onmiddellijk na de oprichting van UCL in 1918 organiseerden de toenmalige leiders, in samenspraak met de comités van de plaatselijke afdelingen van UCL, meetings voor de vrouwen. Dit gebeurde in samenspraak met de Luikse Socialistische Vrouwen.¹⁸ Zoals reeds in de inleiding opgemerkt, werd in 1920 het 'Capital Accessoire' opgericht, waarop de huisvrouwen konden intekenen. Nadat de regionale gilde van Verviers in februari 1923 (amper 1

16. *Rapports du Congrès de l'OCB 1923*, p. 19. *L'activité de la LNC en 1925*, p. 3.

17. *L'organisation des ménagères dans le mouvement coopératif*, p. 14.

18. *Le 25ième anniversaire des Guildes de coöperatrices belges*, p. 11. *L'organisation des ménagères dans ...*, p. 8 & 18.

maand na de oprichting van LNC) tot stand was gekomen, namen de plaatselijke vergaderingen van de UCL-afdelingen in maart-april 1923 de beslissing plaatselijke gilden op te richten.¹⁹ Ook de beheerraad van UCL zelf beraadslaagde zich over de gilden en kwam tot het besluit dat een nauwe samenwerking tussen gilden en UCL wenselijk en zelfs noodzakelijk was. Dit vertaalde zich in de aanwezigheid van UCL-afgevaardigden in de plaatselijke en regionale comités van gilden. UCL rekende vooral op haar vrouwelijk personeel om de gilden uit te bouwen maar dit personeel bleek niet bereid zich voor de gilden in te zetten.²⁰ Ondanks deze moeilijkheid werd – op initiatief van UCL – in 1924 de ‘Fédération des Guildes de l’Union Coopérative de Liège’ gesticht. De UCL-beheerraad besefte de noodzaak de huisvrouw te betrekken bij de coöperatie en dit zou kunnen gebeuren met behulp van een speciaal op deze huisvrouwen afgestemd propaganda-orgaan. De gilden konden de functie van zulk een propaganda-orgaan vervullen.

Vanuit de federatie werden, met morele en praktische hulp vanwege UCL-beheerraad en UCL-comités, steeds meer en meer lokale gilden opgericht. Deze gilden verenigden statutair de inschrijfsters op het ‘Capital Accessoire’, maar uit de bronnen blijkt dat ook niet-inschrijfsters deel uitmaakten van de gilden.²¹ De Luikse federatie kende een snelle en efficiënte uitbouw maar dit was een uitzondering. Buiten UCL steunde alleen de reeds genoemde ‘Le Progrès de Jolimont’ de uitbouw van gilden terwijl de andere coöperaties negatief of onverschillig stonden tegenover de uitbouw van gilden. Zelfs ‘Maison du Peuple de Bruxelles’ – nochtans een voorstander van een nauwe betrokkenheid van de vrouw bij de coöperatie – stond weigerachtig ten opzichte van de gilden (het opteerde voor het werken in gemengde comités in plaats van in aparte gilden).

19. UCL Circulaire Ex. 1922-1923: Circulaire S/708.VM/FL/276. (bewaard bij Febecoop)

20. UCL Circulaire Ex. 1923-1924: Circulaire S/708.VM/AM (18/6/1924), S/708.VM/FL (20/5/1924)(8), S/708.VM/FL (20/5/1924)(9), Procès-Verbal de la Séance du comité de la Fédération des Guildes 11/6/1924.

21. *La Coopération belge*, 15/4/1926, p. 2, kolom 2-3. *L'organisation des ménagères ...*, p. 33. *Conférence annuelle 1927 LNC. Rapports*, p. 15.

Deze onverschilligheid van de leiders met betrekking tot de gilden zou in de jaren '20 één van de grote problemen vormen waarmee LNC af te rekenen kreeg. Het succes van de UCL-federatie en de regionale gilde van het Centrum moet echter ook toegeschreven worden aan een sterke inplanting van de coöperatie in deze regio's en aan het gunstig klimaat dat er was met betrekking tot socialistische vrouwenverenigingen. Zowel in het Centrum als te Verviers waren er in de jaren '70 van de 19de eeuw reeds vrouwenafdelingen van de socialistische arbeidersbeweging tot stand gekomen. Alhoewel deze verenigingen over het algemeen geen lang leven kenden, waren ze toch een bewijs dat er in die regio's kans was om tot een socialistische vrouwenorganisatie te komen.²²

STRUCTURELE MOEILIKHEDEN IN DE OPBOUW VAN DE VROUWENGILDEN.

De moeizame groei en oprichting van nieuwe gilden²³ moet worden toegeschreven aan tal van factoren. Ten eerste was er het reeds genoemde gebrek aan steun vanwege de mannelijke leiders van de coöperaties omdat zij het belang niet inzagen van de inschakeling van de vrouw in de coöperatieve beweging. Daarnaast bepaalde de toenmalige mentaliteit in de arbeiderswereld dat de plaats van de vrouw thuis aan de haard was waardoor de mannelijke leiders als het ware gesteund werden in hun negatieve houding t.a.v. de gilden.²⁴

Dat de inbreng van de leiders van de coöperatie belangrijk was voor de groei van de gilden, was een gevolg van de structuur van LNC: een gilde moest immers bij een coöperatie of bij een afdeling van een coöperatie opgericht worden. Trouwens, eens dat de gilde opgericht was, bleef de steun en actieve medewerking van de coöperatie van essentieel belang. Dit wordt geïllustreerd door het voorbeeld van de

22. DEWEERDT D. *En de vrouwen...*, p. 91 e.v.

23. Doordat de cijfergegevens die we in de bronnen terugvinden niet met elkaar corresponderen, is het ons onmogelijk gebleken een nauwkeurig beeld te reconstrueren van het ledenbestand van LNC. Uit alle bronnen bleek echter dat de uitbouw van een nieuwe gilde zeer moeizaam verliep.

24. BAEVEGEMS C. *Bijdrage tot de geschiedenis...*, p. 111.

Luikse federatie. In de jaren dat de beheerraad van UCL zich daadwerkelijk inzette voor de federatie kende deze laatste een sterke groei, terwijl ze in andere jaren stagneerde.²⁵ Dit inzetten voor de federatie kon verschillende vormen aannemen: acties om inschrijfsters op het 'Capital Accessoire' te recruteren, het uitzetten van een propagandacampagne voor de gilden, het uitoefenen van druk op de leiders van de plaatselijke coöperaties om over te gaan tot het oprichten van een gilde, het aanduiden van sprekers voor voordrachten op bijeenkomsten van de gilden, het ter beschikking stellen van een propagandiste voor de gilden of van propagandamateriaal (o.a. film, dia's en coöperatieve producten als koffie, chocolade).

De LNC-structuur gaf tevens aanleiding tot andere problemen. Doordat de plaatselijke en regionale gilden zeer sterk verbonden waren met een plaatselijke en regionale coöperatie, kreeg LNC ook af te rekenen met het structureel localisme probleem van de socialistische coöperatieve beweging. De rivaliteit die er bestond tussen de verschillende regionale coöperaties werd doorgevoerd tot op het vlak van de inschakeling van de vrouw in de coöperatie. De coöperaties gingen verschillende wegen bewandelen om tot een grotere participatie van de vrouw bij de coöperatie te komen en ondanks herhaaldelijk aandringen vanwege OCB om de UCL-weg te volgen (met 'Capital Accessoire') waren de coöperaties niet bereid dit te doen. Zij wilden aantonen dat zij – ieder op hun eigen manier – tot een succesvolle campagne met betrekking tot inschakeling van de vrouw in de coöperatieve beweging konden komen. We moeten dus stellen dat het regionaal concurrentieverschijnsel ertoe leidde dat de coöperaties – ondanks de vaak twijfelachtige en zelfs negatieve houding met betrekking tot de opname van de vrouw in de coöperatieve beweging – zich toch gingen beraadslagen over een inschakeling van de vrouw in de coöperatieve beweging. Ze wilden immers aantonen dat 'hun

25. Deze band 'inzet van de coöperatie - groei van de gilden' komt zeer duidelijk tot uiting in hoofdstuk 4 'Case-study: Fédération des Guildes de l'UCL' van onze licentieverhandeling, waarnaar we dan ook verwijzen.

weg' de beste resultaten opleverde. Dit betekende in concreto een verhoging van de coöperatieve getrouwheid.

In Vlaanderen ontstonden de zogenaamde winkelcomiteiten waarvan de leiding in handen was van mannen; zodat deze winkelcomiteiten geen deel uitmaakten van LNC. De activiteiten van de comiteiten kunnen wel vergeleken worden met deze van de *gilden*: ze lagen vooral op het vlak van de coöperatieve propaganda.

Zoals reeds opgemerkt, werkte het Brusselse 'Maison du Peuple' met gemengde comités. Deze coöperatie was zelfs een hevige tegenstander van een autonome vrouwenactie. De gemengde comités hadden volgens 'Maison du Peuple' goede resultaten.²⁶ Wat deze goede resultaten inhielden, is uit de voor de handen zijnde bronnen niet af te leiden. Het was evenmin mogelijk na te gaan welk van de gevolgde wegen (*gilden*, winkelcomiteiten of gemengde comités) het meest succes kende. Tengevolge van de heersende rivaliteit in de coöperatieve beweging hemelden de coöperaties de door hun gebruikte werkwijze (*gilde*, winkelcomiteit of gemengd comité) torenhoog op. Voor ons onderzoek is het belangrijk vast te stellen dat bepaalde van deze werkwijzen buiten LNC vielen zodat de Liga in de regio's waar deze wegen bewandeld werden, geen voet aan de grond kreeg. Dit alles had tot gevolg dat LNC in het begin van de jaren '30 slechts bestond uit de *gilden* van het Centrum, uit de UCL-federatie en uit een Aarschotse en een Leuvense *gilde*.

Ondanks de minieme aanwezigheid van *gilden*, werden al de regionale coöperaties toch uitgenodigd door LNC om een afgevaardigde te sturen naar het nationaal comité indien er nog geen regionale *gilde* opgericht was. Was dit laatste het geval, dan vaardigde deze regionale *gilde* een afgevaardigde af voor het nationaal comité. Er waren echter coöperaties die niet reageerden op deze uitnodiging en dus geen vertegenwoordiger stuurden naar het nationaal LNC-comité (wederom een teken van onverschilligheid ten opzichte van LNC?). Opmerkelijk was dat het Brusselse 'Maison du Peuple' wel een

26. *Le 25 ième anniversaire de la LNC*, p. 10. *LNC: Conférence annuelle 1928*, p. 11. *LNC: Conférence annuelle 1927*, p. 5-7.

afgevaardigde zond terwijl deze coöperatie negatief stond tegenover LNC. We kunnen ons dan ook afvragen met welke bedoeling deze afgevaardigde zetelde in het nationaal LNC-comité. Moest zij de werking van LNC bemoeilijken? Moest zij ideeën verzamelen die 'Maison du Peuple' dan kon hanteren in haar eigen gemengde comités?²⁷

In een eerste periode (tot ongeveer 1931) ijverde LNC om bij elke coöperatie een gilde op te richten en dus ook bij 'Maison du Peuple' (Vlaanderen komt buiten Leuven en Aarschot niet ter sprake). Vanaf 1932 besloot LNC echter geen verdere druk meer uit te oefenen op 'Maison du Peuple' om over te gaan tot de oprichting van gilden.²⁸ Was LNC bevreesd voor een totale breuk met deze coöperatie of beseftte zij dat druk uitoefenen geen zin meer had?

De afwezigheid van sommige coöperaties in het nationaal comité kan misschien ook worden toegeschreven aan de numerieke meerderheid van afgevaardigden van de UCL-federatie. Dit overwicht zorgde ervoor dat deze federatie een dominante positie binnen het nationaal comité verwierf. Er werd dus afbreuk gedaan aan het democratisch principe 'één man, één stem' dat bij de coöperatie gehanteerd werd. Dit was een gevolg van het feit dat de UCL-federatie (die meerdere regio's overkoepelde) aan LNC gevraagd had of zij (de federatie) de afgevaardigden mocht zenden in plaats van de regionale comités. Toen dit werd toegestaan door het nationaal comité en door OCB, verkreeg de UCL-federatie uiteraard een stevige numerieke meerderheid binnen het nationaal comité (5 ten opzichte van 1 voor de andere coöperaties). Deze dominantie van UCL binnen het comité kan ertoe geleid hebben dat andere coöperaties er het nut niet meer van inzagen om een afgevaardigde te zenden. UCL had het toch voor het zeggen. Daarbij kwam dan weer de rivaliteit op de proppen en tevens de weerzin tot samenwerking tussen de coöperaties.

27. *L'activité de la LNC en 1925*, p. 6 OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. (LNC: 1923-1935) Dit register bevond zich bij Febecoop, maar is waarschijnlijk overgebracht naar Amsab.

28. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'administration - Comité Exécutif: 12/12/1932.

De uitgebreide structuur van LNC (nationaal comité, regionale comités, federaties en plaatselijke gilden) bracht met zich mee dat de Liga nood had aan een groot aantal bekwame vrouwen die de organisatie van al deze verschillende LNC-takken voor hun rekening konden nemen. Daarbij moest ook voor de nodige communicatie tussen deze verschillende takken gezorgd worden. Deze bekwame vrouwen waren echter moeilijk te vinden. De gehele socialistische vrouwenbeweging kreeg met dit probleem af te rekenen. In eerste instantie werd het probleem opgelost door een beroep te doen op mannelijke militanten. Dit kende echter bij LNC niet veel succes en dit niet alleen tengevolge van de soms negatieve houding van deze mannen tegenover de gilden maar ook tengevolge van het feit dat de huisvrouwen moeilijk overtuigd konden worden door mannen. Dit schreef OCB toe aan het feit dat mannen onvoldoende konden inspelen op de gevoelens van huisvrouwen en alzo niet in staat waren deze vrouwen te bereiken.

Het belang van de aanwezigheid van voldoende gevormde vrouwen met het nodige organisatietalent uitte zich in het feit dat de gilden die niet konden rekenen op deze vrouwen zeer vlug verdwenen of opgeslorpt werden door SVV-groeperingen (Socialistische Vooruitziende Vrouwen).²⁹ Dit was vaak het geval voor goed functionerende gilden wanneer de initiatiefneemsters deze verlieten om elders een nieuwe Gilde op te zetten. Eens dat de initiatiefneemster verdwenen was, stortte de Gilde vaak als een kaartenhuisje in elkaar. Dit was mogelijk omdat vele gilden eigenlijk het werk waren van één enkele vrouw en viel deze weg dan waren de Gildeleden niet in staat de Gilde verder te laten functioneren omdat zij het nodige organisatietalent en de nodige vorming misten. Dit probleem kon worden opgevangen wanneer de coöperatie bereid was om de organisatie van de Gilde tijdelijk op zich te nemen en de vorming van een nieuwe organisatie te verzorgen. Om het gebrek aan bekwame vrouwen enigszins op te vangen, besloot OCB studiebeurzen toe te kennen aan een aantal huisvrouwen. Deze konden dan aan de

29. *Verslagen die het congres onderworpen zullen worden*, p. 42.

Arbeidshogescholen een cursus gaan volgen. Hier raken we echter een volgende probleem aan: de huisvrouwen waren over het algemeen niet bereid de beurzen te aanvaarden en de lessenreeksen te volgen en dit zeker wanneer de lessen ook door mannen werden bijgewoond.³⁰ Wellicht werden de vrouwen op de lessen te veel geconfronteerd met het sceptiscime van hun mannelijke collega's. In ieder geval, dit leidde ertoe dat de beurzen niet gebruikt werden.³¹ We moeten ons echter ook afvragen of de huisvrouwen wel voldoende ingelicht werden over de beurzen en of ze voldoende tijd hadden om de lessen bij te wonen. Ook moeten we ons afvragen hoe hun echtgenoot tegenover de beurzen stond. Deze laatste vraag kunnen we ons ook stellen met betrekking tot aansluiting bij de gilden. Het was in de twintiger jaren zeer moeilijk de vrouwen enthousiast te krijgen om tot een vereniging toe te treden. Dit werd door de socialistische vrouwenbeweging toegeschreven aan het feit dat de huisvrouw haar taken steeds verricht had in de besloten- en eenzaamheid van haar woning en eventuele problemen ook meer individueel beleefd had. Zij (de huisvrouw) zou ook minder de gebondenheid en solidariteit van de arbeidersbeweging voelen.³²

LNC was zich bewust van dit probleem en de oplossingen die de Liga hanteerde om tot een grotere aansluiting te komen, hingen nauw samen met het beeld dat de coöperatieve beweging van de vrouw had. Deze ging ervan uit dat een vrouw slechts toetrad tot een vereniging als deze laatste de vrouw de mogelijkheid bood haar gevoelens te uiten en indien er voor de nodige ontspanning gezorgd werd. Daarom werden er op de gildebijeenkomsten poëzievoordrachten en kunsttentoonstellingen georganiseerd en kregen de bijeenkomsten – met het oog op de nodige ontspanning – meer en meer de vorm van koffiefestjes.³³ Dit laatste ook omdat de vrouw vanuit haar eigen omgeving benaderd moest worden en langs deze koffiekranjes werd

30. BAEVEGEMS C. *Bijdrage tot de geschiedenis...*, p. 119.

31. OCB-LNC: *Registre des Procès-Verbaux*. Conseil d'administration - Comité Exécutif: 8/6/1927 & 20/7/1927.

32. GOLDSTEIN E. "A propos de l'émancipation politique de la femme." *L'avenir social*, 1928, p. 28-29.

33. *Compte-Rendu du congrès de l'OCB 1922*, p. 149.

de aanpassing aan het verenigingsleven zo klein en gemakkelijk mogelijk gehouden. Eens de vrouw aangesloten was bij de Gilde, kon men in een tweede stap de bijeenkomsten uitbreiden met voordrachten over coöperatieve materies. Het gevaar bestond echter dat dit stadium nooit bereikt werd en dat de Gildeactiviteiten beperkt bleven tot de koffiekranzjes. Om dit te vermijden stelde de Liga voor het nuttige met het aangename te verenigen: de Gildevergaderingen werden opgeluisterd met dia- en/of filmvoorstellingen maar deze laatste zouden over coöperatieve aangelegenheden handelen (bijvoorbeeld de groei van een coöperatieve vennootschap of de vervaardiging van een bepaald huishoudelijk product).³⁴ Daarnaast werd besloten de aanwezige leden te 'trakteren' op coöperatieve producten zoals chocolade, koekjes, confituur, suiker, koffie e.d.. Volgens de bronnen beschouwden de huisvrouwen deze traktaties als een echte luxe omdat ze deze producten hadden moeten ontberen gedurende de voorbije oorlogs- en na-oorlogsjaren. Voor de coöperaties betekende deze werkwijze een soort van propaganda: de huisvrouwen maakten immers langs deze weg kennis met die producten.

Om de vrouwen zo weinig mogelijk af te schrikken werden de Gildebijeenkomsten vaak bij een gildelid thuis gehouden of in een lokaal van de coöperatieve winkel (waar de vrouw vertrouwd mee was). Uit de bronnen blijkt immers dat het ondenkbaar was dat de huisvrouwen een herberg zouden moeten bezoeken om een Gildebijeenkomst te kunnen bijwonen. Dit schrok hen te veel af en stuitte ook op weerstand van hun echtgenoot. Het kwam er voor de gilden ook op aan – wilden ze de huisvrouwen voor hen winnen – de goedkeuring te verkrijgen van de mannen. De vrouwen gehoorzaamden in grote mate hun echtgenoot, zegden en dachten de coöperatieve leiders, en daarom moest de Gildepropagandiste in de eerste plaats de man bereiken en hem gunstig stemmen met betrekking tot de Gilde. In concreto betekende dit dat de man ervan overtuigd moest worden dat door aansluiting bij een Gilde de vrouw haar huishouden beter kon

34. *Compte-Rendu du congrès de l'OCB 1922*, p. 149. *La Coopération belge*, 1/1/1925, p. 3, kolom 2.

besturen. Een figuur die er zeer goed in slaagde zowel mannen als vrouwen voor de gilden te winnen, was Lucie Dejardin. Ze slaagde erin door één enkele toespraak (waarin ze inspeelde op plaatselijke gebeurtenissen (o.a. de plaatselijke voetbalcompetitie)³⁵ de mannen en de vrouwen te winnen voor de oprichting van een gilde. Belangrijk voor eventueel succes was het vermijden van feministische onderwerpen want uit de bronnen blijkt dat de arbeiders er negatief tegenover stonden en er in ieder geval overtuigd van moesten worden dat de gilden geen feministische bedoelingen hadden.

Al deze problemen hadden tot gevolg dat eind 1924 (24 maanden na de start van LNC in januari 1923) LNC slechts bestond uit de UCL-federatie en de regionale gilde van het Centrum. LNC zelf weet dit voornamelijk aan het scepticisme dat er heerste bij de mannen maar het is duidelijk dat de problemen dieper moeten gezocht worden. Ook moeten we ons afvragen of er wel voldoende propaganda werd gevoerd voor de gilden. Er zijn immers tijdsspannes van enkele maanden waarin we in 'La Coopération belge' helemaal niets terugvinden over de Belgische gilde terwijl er over de Internationale gilde heel veel terug te vinden is. Concrete berichten over opbouw en functionering van LNC zijn er helemaal niet te vinden. Moeten we dit wellicht toeschrijven aan de gebrekkige communicatie en wisselwerking tussen de verschillende LNC-takken en OCB?

Dit gebrek aan informatie bemoeilijkte uiteraard de groei van de Liga. Huisvrouwen waren onvoldoende op de hoogte van het reilen en zeilen van de gilden en konden door de onverschilligheid van de mannelijke coöperateurs bij deze laatste niet terecht met hun eventuele vragen in verband met de gilden.

35. *La Coopération belge*, 1/3/1925, p. 2, kolom 3. Lucie Dejardin was een heel belangrijke figuur binnen LNC (o.a. voorzitter van het nationaal LNC-comité) en tevens het eerste vrouwelijke socialistische parlamentslid van België. Dejardin was actief binnen SV, SVV en LNC. Voor meer gegevens over deze markante vrouw verwijzen we naar: DEWEERDT D. "Ons eerste vrouwelijke gemeenteraadslid werd geboren in 1875." *Doelrood*, 1976, 2, p. 3-5.

UITBREIDINGSPOGINGEN IN JAREN '20

Alhoewel LNC in de jaren '20 en begin van de jaren '30 bijna geen uitbreiding kende, ontwikkelde zij in deze jaren wel verschillende initiatieven om tot een eventuele groei te komen. Deze waren echter tot mislukken gedoemd omdat de realisatie ervan afhing van de inspanningen die de coöperaties bereid waren te leveren ten voordele van de gilden.

Reeds in 1925 stelde Fernande Coulon voor dat de grotere coöperaties (omdat deze het zich financieel konden veroorloven) een vrouwelijke propagandiste zouden aanstellen en in dienst nemen. Deze propagandiste kon dan de uitbouw van een gilde voor haar rekening nemen.³⁶ Door de coöperaties op te roepen een medewerkster aan te stellen, verschoof Coulon het probleem echter alleen maar. De verantwoordelijkheid voor het oprichten van nieuwe gilden werd zo van LNC naar de coöperaties zelf verschoven. Coulon hield er alleen geen rekening mee dat deze coöperaties niet geneigd waren inspanningen te leveren voor de gilden en zeker niet om een supplementaire medewerkster aan te stellen. De leiders van de coöperaties lieten de coöperatieve propaganda nog liever over aan bestaande SVV-groepen.

Ditzelfde voorstel zou in 1930 trouwens door OCB opnieuw ter sprake gebracht worden. Beide pogingen (1925 en 1930) bleven echter zonder resultaten. Slechts UCL en 'Union des Coopérateurs de Charleroi' namen een vrouwelijke propagandiste in dienst, maar deze coöperaties beschikten reeds over gilden zodat met de indienstneming van deze medewerksters LNC niet echt uitgebreid werd.

Niet alleen was Coulon bezorgd om een noodzakelijke uitbreiding van de gilden, ook de aard van de gildebijeenkomsten wakkerde haar

36. *La Coopération belge*, 15/8/1925, p. 3, kolom 1-3. Met 'grotere' coöperaties werden de volgende bedoeld: Union Coopérative de Liège, Union des Coopérateurs du Centre, du Borinage et du Brabant Wallon, de Gentse Vooruit, Maison du Peuple de Bruxelles, Le Progrès de Jolimont, Union des Coopérateurs en Les Magasins Généraux de Philippeville.

bezorgdheid aan. Zij stelde in 1925 dan ook nadrukkelijk dat deze bijeenkomsten in geen geval mochten verzanden tot koffiefestjes en dat LNC er daarom op moest toezien dat er op elke bijeenkomst minstens 1 coöperatief discussiepunt aanwezig was. Deze discussies zouden de aanwezigen vormen en hen vertrouwd maken met de coöperatie zodat ze in staat waren een functie in de beheerraad of een bestuurscomité van de coöperatie te vervullen.³⁷

OCB riep in het midden van de twintiger jaren de coöperaties regelmatig op om in navolging van UCL, een 'capital accessoire' te creëren waarop de huisvrouwen konden intekenen. Deze intekening kon volgens OCB beschouwd worden als het betalen van een gildebijdrage en dit verklaarde volgens hen het succes van de UCL-federatie: de huisvrouwen voelden zich door het betalen van die 'bijdrage' meer betrokken bij de gilde en dus bij de coöperatie. Dit leidde ertoe dat zij zich meer gingen inzetten om van de gilde een succes te maken.³⁸ Deze oproep vanwege OCB kende echter geen resultaat: zowel de onverschilligheid van de coöperaties ten opzichte van de gilden als de rivaliteit die er heerste verhinderden dit.

LNC probeerde ook via een betere interne werking een eventuele uitbreiding te verwezenlijken. Deze interne werking werd bemoeilijkt door de uitgebreide LNC-structuur welke coördinatie- en communicatieproblemen met zich bracht. Deze problemen deden zich niet alleen binnen LNC zelf voor maar ook in de relaties met de coöperaties en met de andere vrouwenorganisaties binnen de socialistische beweging. Om dit probleem op te vangen werd reeds vanaf 1924 geijverd voor een permanent LNC-secretariaat. Alhoewel de oprichting van dit secretariaat in augustus 1924 werd aanvaard door het LNC-comité, werd het in die jaren nooit praktisch gerealiseerd. Dit ook wegens het ontbreken van de gepaste kandidaturen om het secretariaat te 'bemannen' (dit brengt ons weer bij het tekort aan

37. *La Coopération belge*, 15/8/1925, p. 3, kolom 1-3.

38. *La Coopération belge*, 1/5/1925, p. 3, kolom 3. *La Coopération belge*, 15/5/1925, p. 3, kolom 2. *La Coopération belge*, 15/7/1925, p. 2, kolom 1-3.

voldoende gevormde vrouwen).³⁹ In 1926 besloot LNC dan de aanstelling van een secretaresse (een eigen secretariaat werd toen naar de achtergrond geschoven) over te laten aan OCB.⁴⁰ Pas in 1934 kwam de installatie van een eigen permanent LNC-secretariaat weer ter sprake binnen OCB en LNC. In principe was wederom iedereen het eens met de oprichting van het secretariaat, maar er werd gesteld dat het nu niet het moment was om het in de praktijk te realiseren. Door de stopzetting van de activiteiten van de Belgische Bank van de Arbeid waren de fondsen van de coöperatieve beweging immers geblokkeerd en kon OCB niet beschikken over de nodige financiële middelen.⁴¹

Met de statutenherziening van 1928 probeerde LNC tot een betere organisatie te komen. Eén die aangepast was aan de belangen en behoeften van de verschillende regio's en die tot vruchtbaarder relaties zou leiden met SV en SVV (deze relaties lieten immers veel te wensen over en resulteerden nauwelijks in gezamenlijke acties). Via deze statutenherziening probeerde LNC tevens de gilden een algemene lijn op te leggen en te vermijden dat de gilden het vooropgestelde doel⁴² naast zich zouden neerleggen. De statutenherziening was noodzakelijk omdat de gilden als gevolg van 'het behoren bij een coöperatie' verschillende statuten hadden, alnaargelang van de statuten van de bijbehorende coöperatie. De diversiviteit binnen de coöperatieve beweging was een algemeen probleem waarmee ook de coöperatieve vrouwenbeweging dus af te rekenen kreeg. Een algemene lijn werd wenselijk geacht en dit vooral met betrekking tot de wijze van aansluiten bij een gilde. Tot 1928 was er hieromtrent geen

39. *L'activité de la LNC en 1925*, p. 3. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 13/10/1925 & 30/3/1926.

40. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 1/6/1926.

41. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité exécutif: 14/5/1934.

42. Dit doel bestond erin 'd'organiser, dans le pays, l'éducation et la propaganda coopérative parmi les ménagères, afin que celles-ci prennent une part active à la vie de leur société et s'approvisionnent fidèlement au magasin coopératif; de les engager à se faire membres de leur société et de prendre leurs responsabilités dans la direction du mouvement...'

eenduidigheid. Bij sommige gilden moest men een lidgeld betalen, bij andere inschrijven op een 'capital accessoire' en bij nog andere had men geen verplichting. Deze diversiviteit bemoeilijkte ook de registratie van het ledenbestand. Alhoewel LNC zich bewust was van de precare financiële situatie van de arbeidervrouwen, werd het in 1929 toch wenselijk geacht dat al de leden van al de gilden ter aansluiting een bijdrage zouden betalen. Dit zou niet alleen de registratie vergemakkelijken, maar ook de betrokkenheid van de vrouwen bij de gilde ten goede komen.⁴³

Tevens werd bepaald dat LNC zou vertegenwoordigd worden in het Nationaal Comité voor Vrouwenactie en in de nationale raad van OCB. Financieel zou LNC in haar behoeften voorzien door de OCB-subsidie van 5000 frank, door subsidies van de coöperaties en door giften.⁴⁴

Ondanks de bovenstaande 'uitbreidingspogingen' bleef het ledenbestand en de geografische spreiding van de gilden beperkt ten gevolge van een sterke afhankelijkheid van de coöperaties en van de interne problemen waarmee LNC af te rekenen kreeg. Een nauwkeurige reconstructie van het LNC-ledenbestand is door het ontbreken van voldoende statistische gegevens over LNC helaas onmogelijk gebleken. We kunnen dan ook slechts ramingen doen aan de hand van gegevens met betrekking tot de UCL-federatie, de gilde van het Centrum en de Aarschotse gilde (de drie componenten van LNC tot het midden van de jaren '30). De UCL-federatie bevatte 4152 leden,⁴⁵ de Aarschotse gilde een 120-tal en deze van het Centrum waarschijnlijk een 200-tal. Dit maakt dat LNC begin jaren '30 beschikte over een kleine 4500 leden. Het feit dat meer dan 4100 leden echter behoorden tot de UCL-federatie, toont aan dat LNC buiten deze federatie weinig ingeplant was.

43. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 14/10/1929.

44. idem voetmoot 43.

45. UCL: Circulaire Ex. 1929-1930, 1930-1931.

CRISIS, REORGANISATIE EN NIEUWE WEGEN.

De uiteindelijke oprichting van het nationaal LNC-secretariaat in 1937 kaderde zowel in de reorganisatie van de socialistische vrouwenbeweging als van de socialistische coöperatieve beweging.

Als gevolg van het groot aantal raden, comités en afdelingen (in vele dorpen werkten verschillende socialistische vrouwengroepen naast elkaar die elkaar beconcurrerden) was de socialistische vrouwenweging in de jaren '30 een organisatorische warboel. Vanuit deze onoverzichtelijke en inefficiënte situatie streefde men binnen de B W P naar een reorganisatie van de vrouwenbeweging. Een speciale commissie⁴⁶ werd opgericht en deze kwam tot de vaststelling dat de vrouwenbeweging moest komen tot een gecoördineerde actie van haar verschillende takken en dit moest verwezenlijkt worden door de oprichting en werking van 4 nationale secretariaten (één op niveau van SV, één voor SVV, één voor LNC en één op syndicaal vlak) die veelvuldig met elkaar in contact moesten treden. De 4 takken van de socialistische vrouwenbeweging moesten ook vertegenwoordigd worden in elkaars raden.⁴⁷ Uiteindelijk moest de reorganisatie resulteren in één enkele socialistische vrouwengroep op lokaal vlak wat dus een afstappen van de vrouwengroep op louter politieke (of coöperatieve, of mutualistische) basis inhield. Deze plaatselijke vrouwengroep zou in contact staan met de 4 nationale secretariaten en met regionale propagandistes die in één van de 4 aspecten van de arbeidersbeweging (politiek, coöperatie, vakvereniging, mutualiteit) gespecialiseerd waren.⁴⁸

46. Het handelt hier over een commissie opgericht om de reorganisatie van de socialistische vrouwenbeweging te bestuderen. Tot deze commissie behoorden o.m. J. Bondas van de Syndicale Commissie, Syrène Blicck van SV en Claire Baril. Voor meer informatie over deze commissie verwijzen we naar: *Verslag over de reorganisatie der vrouwenbeweging* (Amsab,fonds Gent - Eeklo).

47. *Verslag over de reorganisatie der vrouwenbeweging*, p. 12-13. DEWEERDT D. *100 jaar socialistische vrouwenbeweging*, p. 27.

48. Procès-Verbaux du Comité Exécutif de la SGC (1938): Situation Générale à fin decembre 1937 de l'action coopérative parmi les ménagères. (Bewaard bij Febecoop)

De socialistische coöperatieve beweging maakte in de jaren '30 ook zeer moeilijke tijden door. De beurscrash van 1929; de toenemende deflatiepolitiek; het grote aantal werklozen hadden geleid tot een dalende koopkracht bij de arbeiders en deze daling zou haar weerslag hebben op de omzetcijfers van de coöperaties. Deze coöperaties hadden reeds af te rekenen met stijgende uitgaven van hun sociale diensten (steun aan werklozen e.d.) en dit samen met de dalende omzetcijfers leidde ertoe dat de coöperaties hun activiteiten moesten rationaliseren. Sommige bevonden zich op de rand van falen⁴⁹ en dit op een moment waarop de Belgische Bank van de Arbeid ook in falen ging. Dit leidde tot de blokkering van de fondsen van de socialistische coöperatieve beweging en deze had op haar beurt af te rekenen met grote afhalingen van de deposito's. De coöperaties werden gered door een ASLK-krediet maar dit hield in dat de coöperaties zich allen garant hadden moeten stellen en grote sommen moesten afbetalen.⁵⁰ Met andere woorden: de coöperaties bevonden zich in grote financiële moeilijkheden en de coöperatieve beweging streefde naar een reorganisatie. In een eerste fase (1934) leidde dit tot een reorganisatie van de Nationale Raad van OCB. Deze zou ingedeeld worden in vier secties: een financiële, een administratieve, een commerciële en een afdeling gericht op propaganda. Onder deze laatste viel LNC. De nieuwe Nationale Raad kreeg meer bevoegdheid dan voorheen en kon o.m. de coöperaties aanzetten "*à prendre les mesures pour établir au sein de chaque société des comités locaux et des guildes des coopératrices.*"⁵¹ Op te merken valt dat het enige vrouwelijke lid van de Nationale Raad Cathérine Ancion was. Deze vrouw was verbonden aan de UCL-federatie waar ze niet alleen actief was op het vlak van de gilden maar tevens in verschillende comités van UCL zetelde. Zij viel tevens op door haar wil tot samenwerking met de andere socialistische vrouwenverenigingen in het Luikse.

49. SERWY V. *La Coopération en Belgique*, vol III, p. 75-194.

50. VANTHEMSCHE G. "De lange weg van regionale spaarkassen naar Coop-dépôts (1900-1935)." *Samen Sparen*, p. 237 e.v.

51. Procès-Verbaux. Conseil d'Administration et Comité Exécutif de l' OCB (1933-1935): Pour une action coopérative d'ensemble.

In 1935 werd de reorganisatie nog verder doorgevoerd en via een statutenherziening werd OCB een afdeling van de Société Générale Coopérative (SGC). Dit omdat het moreel aspect van de coöperatie, waarvoor OCB verantwoordelijk was, en het materieel aspect, waarvoor SGC de verantwoordelijkheid droeg, nauw met elkaar verbonden moesten zijn. Deze reorganisatie had ook gevolgen voor de Liga: doordat LNC functioneerde in de schoot van OCB, viel zij voortaan ook onder de bevoegdheid van SGC. Meer bepaald resorteerde zij (evenals OCB) onder de Sociale Diensten van SGC. Wel behield LNC haar eigen statuten want dit was noodzakelijk voor aansluiting bij de Internationale Gilde. SGC ijverde voor een uitgebreidere propagandacampagne onder de huisvrouwen (de taak van LNC) en zou in 1936 alle medewerking verlenen om tot een nationaal LNC-secretariaat te komen.⁵² Dit secretariaat kon een hechtere samenwerking met de andere socialistische vrouwenorganisaties bewerkstelligen en deze samenwerking kon op haar beurt leiden tot het voeren van een coöperatieve propaganda door de andere vrouwenorganisaties op die plaatsen waar er geen coöperatricesgilden opgericht waren.

Na de goedkeuring van de oprichting van het nationaal secretariaat door het coöperatief congres in oktober 1936, schoof het nationaal LNC-comité onmiddellijk de kandidatuur van Cathérine Ancion naar voor. Deze werd door SGC aanvaard (Ancion had immers binnen de UCL-federatie bewezen dat ze de nodige capaciteiten bezat en vooral haar wil tot samenwerking met andere vrouwenorganisaties viel bij SGC in de smaak) alhoewel de afgevaardigden van 'Vooruit' (Gent) en 'Koöperatief Verbond' (Antwerpen) stelden dat de aanstelling van Ancion een discriminatie voor de Vlaamse coöperatrices betekende. Er gingen zelfs stemmen op om een eigen nederlandsstalig secretariaat op te richten naast het secretariaat dat 'bemand' zou worden door Ancion! Het is wel opvallend dat de vertegenwoordigers van coöperaties die

52. *Compte-Rendu du XXIème congrès du mouvement coopératif socialiste belge*, p. 66. Procès-Verbaux du Comité Exécutif de la SGC 1938: Situation Générale...

niet beschikten over gilden intervenieerden met betrekking tot het nationaal LNC-secretariaat. Waarschijnlijk is dit terug te brengen tot de rivaliteit die er tussen de regionale coöperaties heerste. Ondanks het feit dat de Vlaamse coöperaties niet beschikten over gilden, besloot het uitvoerend comité van SGC om toch een nederlandstalig secretariaat op te richten. In de loop van 1937 startte het franstalig secretariaat onder leiding van Ancion haar werkzaamheden, en dit was in 1938 ook het geval voor het nederlandstalig secretariaat dat bemand werd door Mevr. Hantzen (Ronse). Opmerkelijk is dat de secretariaten slechts opgericht konden worden met de financiële steun van de Prévoyance Sociale (18.000 fr.).⁵³

Ancion nam de reorganisatie van de socialistische vrouwenbeweging als uitgangspunt voor haar strategie en beschouwde iedere reeds georganiseerde vrouwengroep als een potentiële gilde. Zij richtte zich vooral tot de Waalse en Brusselse SVV-groepen en vroeg hen om aan te sluiten bij LNC. Deze aansluiting hield in dat de SVV-groepen een LNC-bijdrage moesten betalen (0.25 frank per aangesloten vrouw). Het nationaal comité van SVV aanvaardde deze betaling wel maar er was een herziening van de statuten voor nodig. Daarom konden in 1937 de SVV-groepen nog niet overgaan tot aansluiting bij LNC. In sommige regio's vroegen de SVV-groepen aan hun leden echter om zelf de bijdrage te betalen waardoor ze toch lid werden van LNC. Het is dan ook vanuit dit uitgangspunt dat we volgende cijfergegevens moeten analyseren. De spectaculaire groei van het LNC-ledenaantal was niet het gevolg van een verhoogde interesse van de huisvrouwen voor de Liga of de coöperatie, maar slechts een gevolg van een nieuwe strategie die het LNC-secretariaat toepaste.

Eind december 1937 telde LNC een ledenbestand van 22.416 aangeslotenen, welk als volgt was samengesteld:

- 5.772 aangeslotenen van de UCL-federatie van gilden
- 764 aangeslotenen van de gilde van het Centrum

53. Procès-Verbaux du Comité Exécutif de la SGC 1938: Séance du 4/11/1936.

- 4.000 aangeslotenen van SVV-groepen uit het arrondissement Brussel
- 6.130 aangeslotenen van SVV-groepen uit het Centrum
- 750 aangeslotenen van SVV-groepen uit de federaties Namen en Dinant-Philippeville
- 1.000 aangeslotenen van SVV-groepen uit het arrondissement Soignies
- 4.000 aangeslotenen van SVV-groepen uit de Borinage⁵⁴

Het is duidelijk dat Ancion zich vooral richtte naar SVV-groepen uit Wallonië en Brussel. SVV-groepen waren bereid zich aan te sluiten bij LNC omdat LNC, nu het beschikte over een nationaal secretariaat, aanzien werd als een belangrijke tak van de vrouwenbeweging, wat vroeger niet het geval geweest was. Opmerkelijk was het feit dat de Brusselse SVV-groepen zich aansloten bij LNC terwijl 'Maison du Peuple' nog altijd werkte met gemengde comités en dus geen coöperatricesgilden had. Dit had o.m. tot gevolg dat de liga met betrekking tot de coöperatieve propaganda een beroep deed op de aangesloten SVV-groepen en de gemengde comités van 'Maison du Peuple' negeerde. LNC nam na 1937 duidelijk afstand van deze werkwijze (de gemengde comités) want zij paste niet in de tactiek van Ancion. De gemengde comités konden immers niet beschouwd worden als potentiële gilden vanwege de mannelijke aanwezigheid erin.

Toen in 1938 het nederlandstalig secretriaat haar werkzaamheden begon en werkte vanuit hetzelfde uitgangspunt als Ancion, had dat natuurlijk ook gevolgen voor het LNC-bestand. Vlaamse SVV- en SV-groepen gingen zich ook aansluiten bij LNC zodat LNC voor het eerst sinds haar oprichting in 1923 ook over 'Vlaamse gilden' beschikte.

54. Procès-Verbaux du Comité Exécutif de la SGC 1938: Situation Générale ...

Tabel

<i>Sector</i>	<i>Aantal aangesloten bij LNC eind 1938</i>
Luik	5,928
Brussel	4,000
Charleroi	8,484
Namen en Dinant	1,000
Centrum	950
Soignies	1,000
Borinage	4,000
Ath en Doornik	2,785
West-Vlaanderen	6,000
Aalst en Ronse	1,452
Leuven	106
Turnhout/Limburg	995
Antwerpen	1,000
TOTAAL	37,664

Bronnen: Rapport de la LNC 1939, p. 14.

Uit deze cijfers blijkt duidelijk dat – alhoewel 75 % van de aangesloten leden nog uit Wallonië en Brussel kwamen – de in werking stelling van het nederlandsstalige secretariaat in 1938 grote invloed heeft gehad op het ledenbestand van LNC.

Uit de opgegeven ledenaantallen voor sommige sectoren (Brussel met 1.000, Borinage met 4.000 e.a.) moet men volgens ons afleiden

dat deze sectoren waarschijnlijk gevormd werden doordat SVV-groepen de LNC-bijdrage betaalden voor een globaal aantal leden zonder dat dit aantal correspondeerde met een werkelijk aantal huisvrouwen dat zich interesseerde voor coöperatie. Het was immers niet omdat het nationaal SVV-comité besloot aan te sluiten bij de coöperatricesliga dat dit inhield dat de SVV-leden belangstelling hadden voor coöperatieve problemen. Propaganda om de SVV-aangeslotenen te overtuigen van het nut van de gilden en de coöperatie moest gehandhaafd worden, zelfs indien de SVV-groepen reeds bij LNC aangesloten waren.⁵⁵

Eind 1938 waren 3 verschillende soorten verenigingen aangesloten bij LNC: 1) groepen op louter coöperatieve basis, 2) groepen op politieke en coöperatieve basis, 3) groepen op mutualistische en coöperatieve basis.

Terwijl de groepen uit categorie 2 en 3 respectievelijk SV- of SVV-groepen waren die de LNC-bijdrage betaald hadden, waren de groepen uit de eerste categorie de overblijvende coöperatricesgilden van voor 1937. Vele van de oorspronkelijke coöperatricesgilden waren echter tengevolge van een tekort aan steun vanuit de leiding van de coöperaties en eveneens tengevolge van een tekort aan voldoende gevormde kaders verdwenen, opgenomen of gefusioneerd met SV- of SVV-groepen. Met andere woorden: in 1938 maakten de echte coöperatricesgilden slechts een minderheid uit bij LNC!

De spectaculaire groei van het ledenbestand van LNC wou dus niet zeggen dat de coöperatieve idee bij al die nieuwe leden ingang gevonden had. Toch resulteerde de nauwere samenwerking tussen LNC, SV en SVV in een actievare aanwezigheid van LNC op de socialistische vrouwencongressen. In 1939 bracht LNC op het socialistisch vrouwencongres (het eerste zogenaamde 'eenheidscongres') een verslag naar voor met betrekking tot controle op de voedingswaren. Dit leidde ertoe dat het congres besloot dat "*la meilleur garantie pour les consommateurs est d'être des coopérateurs*

55. idem voetnoot 56

et des coopératrices fidèles."⁵⁶ De LNC-afgevaardigden vonden dat ze hun taak succesvol verricht hadden: ze hadden het congres van de voordelen van de coöperatie overtuigd. Reeds toen profileerde de Liga zich als een 'consumentenorganisatie' wat ze in de vijftiger jaren meer en meer zou doen.

In 1937 werd in de schoot van LNC een zogenaamde 'Commission Ménagère' (CM) opgericht. Deze commissie werd opgericht om tot een hechtere band te komen tussen LNC en coöperatrice. De CM moest volgens SGC de basis worden van de coöperatieve propaganda bij de huisvrouwen en deze propaganda moest georganiseerd worden door middel van huishoudelijke activiteiten. Het feit dat SGC de oprichting van een speciale commissie noodzakelijk achtte, wijst er volgens ons op dat – ondanks het stijgend ledenaantal van LNC – SGC niet tevreden was met de resultaten van de coöperatieve propaganda die door LNC gevoerd werd. Naast de coöperatieve propaganda organiseerde de CM ook lessenreeksen voor de huisvrouwen en dit in samenwerking met o.a. Ministerie van Volksgezondheid en de 'Centrale d'Education Ouvrière'.⁵⁷ Het succes van de werking van de CM lag in haar goed uitgekiend programma: doordat de activiteiten bijna allemaal betrekking hadden op het huishouden, spraken deze de huisvrouwen aan. Tevens vormden zij de vrouw omdat ze de economische en sociale aspecten van een huishouden belichtten en dit resulteerde volgens SGC in een grotere trouw aan de coöperatie. De bedoeling van SGC met de CM was de huisvrouwen 'coöperatief op te voeden' langsheen een 'huishoudelijke vorming'.

ACTIVITEITEN VAN LNC

Vanaf 1926 organiseerde LNC jaarlijks nationale conferenties waarop – om te beletten dat ook de conferenties zouden uitmonden in koffiekransjes – minstens 1 coöperatief onderwerp op de agenda stond. Zo kwamen o.m. volgende onderwerpen aan bod: het 'capital

56. *LNC: XVIème rapport (1939)*, p. 18.

57. *idem* voetnoot 56

accessoire', de ristöorno's, strijd tegen de patronale econömaten, vrouw en coöperatie. Op deze conferenties kwam tot uiting dat LNC zich trachtte op te werpen als een drukkingsgroep binnen de socialistische coöperatieve beweging. Dit lukte niet omdat LNC slechts een propaganda-orgaan was en geen bevoegdheid bezat met betrekking tot de koers die binnen de socialistische coöperatieve beweging gevolgd werd en omdat de acties louter uitgingen vanuit het nationaal LNC-comité. De basis (gilden en huisvrouwen) werden niet bij de acties betrokken zodat de huisvrouwen er onverschillig tegenover stonden. Dikwijls waren de conferenties veel te intellectualistisch van opzet zodat ze ver van het dagelijks leven van de huisvrouwen stonden waardoor de huisvrouwen ook voor de rapporten van de conferenties vrij onverschillig stonden. Uit de bronnen blijkt dat de conferentieverlagen door de plaatselijke gilden zelfs niet aangevraagd werden.

Naast de conferenties organiseerde LNC zowel op nationaal, regionaal als plaatselijk vlak de coöperatieve propaganda. Dit kon gebeuren (zoals we reeds opgemerkt hebben) op de gildebijeenkomsten; door middel van huis-aan-huis-bezoeken; door het verspreiden van brochures of door het houden van voordrachten. Ook langs de populaire moeder- en kinderfeestjes (o.a. met Sinterklaas) trachtte men de aanwezige vrouwen te overtuigen van de voordelen van de coöperatie.

De propaganda had tot doel de coöperatieve getrouwheid op te drijven. Om dit te verwezenlijken werkten de gilden samen met de winkelhouders die lijsten opstelden van klanten en welke producten ze al dan niet bij de coöperatie kochten. Deze lijsten werden doorgespeeld aan de gilden die dan de klanten bezochten en probeerden na te gaan waarom bepaalde klanten bepaalde producten niet bij de coöperatie kochten. Verder zetten ze deze klanten aan om al hun aankopen te doen bij de coöperatie.

Wat de coöperatieve getrouwheid aangaat, beschikken we slechts over gegevens met betrekking tot UCL.⁵⁸ Daaruit blijkt dat de coöperatieve getrouwheid in de jaren '20-'30 sterk gestegen is. Of dit alleen het resultaat was van acties van de gilden valt moeilijk na te gaan, maar UCL schreef de hogere coöperatieve getrouwheid in ieder geval toe aan de werkzaamheden van de gilden.

De huisvrouwen werden ook op een andere manier ten voordele van de coöperatie ingeschakeld: als huisvrouwen konden ze een kijkje nemen in kapitalistisch uitgebete winkels en dan hun bevindingen ten dienste stellen van de coöperatie. Men werd als het ware gevraagd te infiltreren in andere bedrijven om zodoende de coöperatie hoger op te helpen.

Van bij haar oprichting probeerde LNC samen te werken met andere vrouwenorganisaties en dit in de eerste plaats met de Internationale Coöperatricesliga.⁵⁹ Deze was opgericht geworden door vertegenwoordigsters van de Engelse en Oostenrijkse coöperatrices. De stuwende kracht achter deze Internationale Liga was Emmy Freundlich⁶⁰ die het doel van de Liga als volgt verwoordde:

“notre but est de travailler à développer, à travers les peuples, l'esprit coopératif, la théorie et les oeuvres pratiques de la coopération, et à propager les idées pacifiques.”⁶¹

Deze Liga verbond zich niet met één politieke partij maar wou in contact staan met huisvrouwen van alle strekkingen, rassen en religies.

Als LNC-afgevaardigde voor de Internationale Liga werd Fernande Coulon gekozen en zij vertegenwoordigde de Belgische liga dus op de internationale coöperatricesconferenties. Alhoewel zij zelden het woord

58. UCL: Circulaire Ex. 1934-1935. Circ. nr. 207 LLLB388-20.796 & 203 650 VMGL 266-267-20.167-68.

59. Voor meer informatie over deze internationale gilde verwijzen we naar: FREUNDLICH E. *Les ménagères bâtissent un monde nouveau*. FREUNDLICH E. *L'organisation féminine dans le mouvement coopératif*.

60. idem voetnoot 61

61. FREUNDLICH E. “La Conférence de la Guilde Internationale des coöperatrices.” *Revue des études Coöperatives*, 1926-1927, 24, p. 347.

nam op deze congressen bestudeerde zij de verslagen zeer intensief, en bracht zij deze vaak ter sprake op de bijeenkomsten van LNC. Het nadeel was echter dat deze verslagen nogal intellectueel en abstract van opzet waren zodat ook deze verslagen de huisvrouwen niet erg aanspreken. LNC steunde de Internationale Gilde ook financieel en dit in de eerste plaats door het betalen van een bijdrage maar tevens ook door bijkomende stortingen op momenten dat deze internationale vereniging af te rekenen kreeg met financiële moeilijkheden.⁶² Deze steun besloeg een relatief groot deel uit van de uitgaven van LNC (in 1928 bijvoorbeeld 16 %). Dit ook tengevolge van het feit dat afgevaardigden van de Internationale Gilde dikwijls op LNC-bijeenkomsten aanwezig waren en dat LNC de onkosten die hieruit voortvloeiden voor haar rekening nam.

Ondanks deze financiële steun bleef de samenwerking met de Internationale Gilde in wezen beperkt tot het aanwezig zijn op elkaars congressen en het bestuderen van bepaalde rapporten.

Ook met de Belgische socialistische vrouwenorganisaties bleef de samenwerking beperkt. Tot het midden van de jaren '30 was er met SVV slechts een onregelmatige samenwerking die zich beperkte tot het aanwezig zijn op elkaars conferenties en congressen. Zelfs in die regio's waar de SVV-groepen de coöperatieve propaganda verzorgden, was er weinig of geen contact tussen deze groepen en LNC. De activiteiten van beide vrouwenorganisaties waren dan ook niet op elkaar afgestemd zodat er van een gecoördineerde actie geen sprake was. Na de oprichting van het nationaal LNC-secretariaat en als gevolg van de vooropgestelde reorganisatie van de socialistische vrouwenbeweging, verbeterde de samenwerking weliswaar maar van een echte gecoördineerde actie was ook toen nog geen sprake.

Meer aandacht had LNC voor het Nationaal Comité voor Vrouwenactie (NCVA). Deze vereniging centraliseerde de plaatselijke vrouwenactiecomités die zich met de propaganda voor de BWP bezighielden. Het nationaal comité van LNC streefde naar een nauwe

62. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 17/2/1925.

samenwerking met het NCVA om zodoende tot een betere cohesie te komen met de andere socialistische vrouwengroepen. De aanwezigheid van Victor Serwy (hoofd van OCB en initiatiefnemer van LNC) en Lucie Dejardin (voorzitster van LNC) in het NCVA zal hieraan niet vreemd geweest zijn.⁶³ Opmerkelijk was dat een vertegenwoordigster van 'Maison du Peuple de Bruxelles' (Bruyninkx) aangeduid werd om LNC te vertegenwoordigen in het NCVA, terwijl deze coöperatie toch negatief stond ten opzichte van de gilden. De vergaderingen van het nationaal comité van LNC werden vanaf 1925 steeds bijgewoond door een afgevaardigde van het NCVA. We kunnen dus wel zeggen dat er tussen de coöperatricesliga en NCVA een nauw contact was; wat in 1927 o.m. leidde tot de inschakeling van de Liga in een NCVA-actie met betrekking tot vakantiehomes voor kinderen en huisvrouwen.⁶⁴ Het waren de plaatselijke gilden die de actie steunden door ofwel financieel in te tekenen en zo een 'bed te ondersteunen' ofwel door het recruteren van kinderen voor de vakanties. De gilden zetten tevens een spaaractie op het touw welke de huisvrouwen ertoe aanzette te sparen voor de toekomstige vakantie van de kinderen. Wanneer de huisvrouwen niet in staat waren om deel te nemen aan de spaaractie, sprongen de gilden financieel bij.⁶⁵

De samenwerking met NCVA ging zover dat het nationaal comité van LNC in 1929 besloot om per LNC-bijdrage een deel ervan door te storten aan het NCVA. Vanaf 1930 werd de samenwerking nog intenser door de aanwezigheid van Isabelle Blume in het nationaal LNC-comité als afgevaardigde van het NCVA. Blume was betrokken bij SV en ijverde o.a. voor een toenadering tussen de Brusselse vrouwengroepen (SV en SVV) en de coöperatrices die actief waren in de gemengde comités van 'Maison du Peuple'.⁶⁶

63. DEWEERDT D. & GALLE C. *100 jaar socialistische ...*, p. 23.

64. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 21/2/1927.

65. *Rapports de la Conférence de la LNC 1929*, p. 17-21.

66. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 29/5/1933.

Ondanks de samenwerking met het NCVA en het feit dat LNC toch opgericht was om meer vrouwen voor de BWP te winnen, hield LNC zich niet bezig met politieke problemen. Evenmin werden de gildebijeenkomsten gebruikt door BWP-militanten om propaganda te voeren voor de BWP. Wilde men de huisvrouw niet afschrikken? Ten tijde van de verkiezingen riep LNC de coöperatrices wel op om hun echtgenoten aan te sporen op een socialistische kandidaat te stemmen. De redenen die hiervoor naar voor werden geschoven bleven zeer algemeen: besparingen op militaire uitgaven, 8-uur dag voor iedereen, algemeen onderwijs, belasting evenredig met het inkomen... Stemmen voor de BWP werd gelijkgesteld met stemmen tegen het kapitalisme, tegen corporatisme, tegen oorlog, voor sociale hervormingen, voor een grotere koopkracht voor de arbeider, voor sociale rechtvaardigheid, voor vrede en vrijheid. Bovenal werd de huisvrouw op het hart gedrukt haar man, zoon of broer ervan te weerhouden te stemmen op een katholieke of liberale lijst.⁶⁷

Op sommige momenten probeerde LNC zich te profileren als een drukkingsgroep en dit vooral met het oog op het behoud en versterking van de Wet Vandervelde van 1919 betreffende de verkoop van alcoholhoudende dranken. LNC was voor uitbreiding van deze wet welke de verkoop van alcoholische dranken in openbare gelegenheden verbood en de aankoop voor huishoudelijk gebruik slechts toestond met een minimumhoeveelheid van 2 liter, omdat de arbeider zijn geld beter voor huishoudelijke doeleinden kon gebruiken. In 1926 nam LNC zelfs deel aan een anti-alcoholcongres.⁶⁸

Uit de kwantitatieve gegevens aangaande de financiën van LNC,⁶⁹ blijkt dat er aangaande deze financiën weinig regelmaat terug te vinden is. We merken wel op dat LNC bijna elk jaar voor een groot deel van

67. *La Coopération belge*, 1/4/1925, p. 1, kolom 1-4. *L'activité de la LNC en 1925*, p. 5. *Le Coopérateur belge*, juni 1936, p. 4, kolom 1-4. *La Coopération belge*, 1/4/1925, p. 1, kolom 1-4.

68. *LNC Conférence 1928*, p. 21. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif: 9/11/1926.

69. *L'activité de la LNC en 1925*, p. 5. OCB-LNC: Registre des Procès-Verbaux. Conseil d'Administration - Comité Exécutif.

haar inkomsten afhankelijk was van de OCB-subsidie van 5.000 frank. Van enige financiële tussenkomst vanwege de regionale coöperaties is niets terug te vinden. LNC haalde ook ontvangsten uit de verkoop van brochures, kaarten, publiciteit en natuurlijk uit de LNC-bijdragen, alhoewel deze laatsten slechts een miniem aandeel uitmaakten (8,3% in 1929, 3,75% in 1930 en slechts 2% in 1931). Het merendeel van de uitgaven ging naar aanwezigheidsjetons op de vergaderingen en naar kosten voortvloeiend uit de organisatie van de conferenties. Daarnaast maakten ook de reiskosten (om LNC te vertegenwoordigen op buitenlandse congressen en conferenties) een relatief groot aandeel uit van de uitgaven: van 18% in 1931 tot 49% in 1930.

KARATERISERING LNC EN BESLUIT

De coöperatricesgilden kunnen onmogelijk bestempeld worden als een vrouwenbeweging in de betekenis van

“een stroming die zich tot doel stelt de bestaande maatschappelijke roldifferentiaties, gebaseerd op de sexe, te doorbreken en de hieruit voortvloeiende ongelijke positie van de vrouw op te heffen”.⁷⁰

Integendeel, LNC pleitte voor het traditionele rollenpatroon, voor de vrouw thuis bij de haard. Dit laatste was kenmerkend voor de gehele socialistische vrouwenbeweging in België omdat elke vereniging die opgericht werd binnen de socialistische beweging het BWP-programma moest onderschrijven en zodoende de belangen van de BWP centraal stellen. Met andere woorden, klassesolidariteit boven sexe-solidariteit. Dit verklaart waarom de Belgische socialistische vrouwenbeweging reeds op het eind van de 19e eeuw volledig haar feministisch karakter – dat zij eventjes in de jaren '80 van diezelfde 19e eeuw gekend had – verloor.

Ook na W.O.I distancieerde de socialistische vrouwenbeweging zich verder van het feminisme en werden termen als ‘feministen’ en

70. WITTE E. “De socialistische vrouwenbeweging tegen de achtergrond van de maatschappelijke evolutie.” *Rapporten en perspectieven omtrent vrouwenstudies*, p. 101.

'sufragettes' angstvallig vermeden omdat deze bij de arbeiders een negatieve reactie opriepen. Het waren juist de arbeiders die gewonnen moesten worden voor de vrouwenbeweging want de heersende mentaliteit liet immers niet toe dat arbeidersvrouwen zouden toetreden tot een vrouwenvereniging indien dit niet de steun van hun echtgenoten had.

De aspiraties tot een feministische koers waren trouwens ook niet terug te vinden bij de leidinggevende elementen van LNC. Zij stelden het propageren van de coöperatie als ultieme doel voorop en benaderden de vrouw slechts als huisvrouw die ijvert voor het geluk van man en kinderen en niet als individu met eigen rechten. De ondergeschikte positie van de vrouw werd door LNC dan ook niet toegeschreven aan het op de sexe gebaseerde rollenpatroon, maar aan de kapitalistische maatschappijstructuur. De gelijkheid van man en vrouw zou gerealiseerd worden door een opheffing van deze maatschappijstructuur en binnen de socialistische samenlevingsvorm zou er van ongelijkheid geen sprake meer zijn. De gilden waren ook niet opgericht geworden om bepaalde rechten voor de vrouwen af te dwingen, maar louter om propaganda te voeren voor de coöperatie en om vrouwen voor de BWP te winnen. Daarom is het des te verwonderlijk dat de gildebijeenkomsten door BWP-militanten niet gebruikt werden om BWP-propaganda te voeren. Langs de ene kant wilde men de vrouw met politiek niet afschrikken, maar dachten de BWP-militanten soms ook dat de huisvrouw toch niets van politiek begreep?

De gildebijeenkomsten waren niet zozeer samenkomsten van vrouwen, maar wel van *huisvrouwen*. Typisch vrouwelijke materies zoals prostitutie, sexualiteit, sexueel geweld, anti-conceptie, venerische ziekten; onderwerpen die in de jaren '20 nochtans door de vrouwenbeweging naar voor werden gebracht; werden op de gildebijeenkomsten niet ter sprake gebracht. De gildebijeenkomsten kunnen omschreven worden als koffiekranstjes waarop de huisvrouwen kennis maakten met coöperatieve problemen en – wat voor hen belangrijker was – waarop ze getraceerd werden op een tombolabiljet of op een kopje koffie en koek of chocolade. Dit was het enige

voordeel dat de gildeleden ten deel viel. Aansluiten bij een gilde bracht immers noch materiële noch morele voordelen met zich maar hield wel in dat men zich moest inzetten voor de coöperatieve beweging. Dit bemoeilijkte uiteraard de uitbouw van de gilden en daarbij waren vrouwen in de jaren '20 al moeilijk enthousiast te krijgen om tot een vereniging toe te treden.

We moeten stellen dat de gilden – evenals de coöperatie – zich eigenlijk richtten tot een bovenlaag van de arbeidersklasse: diegenen die het zich konden veroorloven een bijdrage te betalen en een deel van hun tijd te besteden aan buitenshuize activiteiten die geen onmiddellijk nut met zich brachten. Door de herstructurering van de socialistische vrouwenbeweging na 1918 werd de arbeidsvrouw geconfronteerd met een veelheid aan verenigingen waartoe ze kon toetreden: SV-, SVV- en coöperatricesverenigingen ijverden om de arbeidsvrouw bij hen te kunnen inlijven. Het blijkt dat de SVV-groepen het best uit de concurrentiestrijd kwamen en dit wellicht mede omwille van de materiële voordelen die een aansluiting bij SVV inhield: geboortekorf, vergoeding in geval van ziekte, weduwschap of huwelijk. Tengevolge van het gebrek aan bestaanszekerheid bij de arbeiders na W.O.I waren deze sociale voorzieningen welgekome aanvullingen bij het loon van de arbeiders. Daarbij organiseerde SVV, in tegenstelling tot LNC, ook raadplegingen voor de zuigelingen en prenatale onderzoeken. SVV bood een ruimer pakket aan diensten dan LNC. Het zou evenwel kortzinnig zijn het gebrek aan succes van LNC volledig toe te schrijven aan de concurrentie met SVV. We merken immers op dat daar waar LNC wel succes kende (Luik en Verviers) er ook zeer succesvolle SVV-groepen actief waren. De beide (SVV en LNC) konden dus wel samengaan. Het komt ons voor dat de zwakheid van de coöperatricesliga vooral moet toegeschreven worden aan haar eigen structuur. Ten eerste de nauwe band met de coöperaties die met zich bracht dat de gilden niet konden functioneren zonder de steun van de coöperaties en geconfronteerd werden met de problemen van de coöperatieve beweging (rivaliteiten), ten tweede het gebrek aan deskundige huisvrouwen die de organisatie van een gilde op zich konden nemen en welk des te duidelijker naar voor kwam bij LNC

door haar uitgebreide structuur. En tenslotte moeten we ook de ambiguïteit van LNC vermelden. LNC werd inderdaad gekenmerkt door tal van tweeslachtigheden. Denken we maar aan het feit dat 'Maison du Peuple' geen gilden had en er zelfs een tegenstander van was, maar toch een stem had in het nationaal LNC-comité en LNC soms vertegenwoordigde op congressen! Allezins een vreemde situatie. Daarnaast beschikte LNC over geen Vlaamse gilden in 1936 maar kwam het nederlandstalig secretariaat er zeer vlug terwijl men bijna 15 jaar strijd had moeten voeren voor het franstalig secretariaat. Daarbij moeten we nog vermelden dat de herstructurering van de socialistische vrouwenbeweging in de jaren '30 ijverde voor een toenadering en samengaan van verschillende socialistische vrouwengroepen terwijl SGC beklemtoonde dat de coöperatieve propaganda door echte gilden moest worden georganiseerd en dit onafhankelijk van andere (lees: SVV) groepen.

Het is duidelijk dat er weinig of geen ruimte was voor LNC om een eigen identiteit te ontwikkelen. LNC moest zich conformeren én naar de socialistische coöperatieve beweging, én naar de socialistische vrouwenbeweging, én naar de BWP, én naar de Internationale Coöperatricesliga én naar de heersende mentaliteit van de arbeidersklasse. De Liga bood niets vooruitstrevends. De organisatie beperkte zich tot het voorlichten van de huisvrouw over huishoudelijke aangelegenheden en van deze gelegenheid gebruik te maken om de vrouw in contact te brengen met coöperatie en coöperatieve producten. Meer werd echter niet gevraagd: LNC was opgericht als propaganda-orgaan voor de coöperatie onder de vrouwen.

Wanneer we de oprichting van LNC vanuit een functioneel analyse-model benaderen, moeten we de probleemdefiniëring (vanuit de BWP) onmiddellijk na de eerste wereldoorlog situeren, wanneer het voor de BWP duidelijk werd dat de vrouwengroepen op louter politieke basis te weinig impact hadden. De BWP besloot over te gaan (te interveniëren in de werkelijkheid) tot het oprichten van vrouwengroepen binnen mutualiteit en coöperatie en deed dit onder het motto dat de vrouw door zich aan te sluiten bij deze groepen, hielp bouwen aan een betere en sociaal rechtvaardiger wereld. Wanneer we

nagaan of deze interventie van de BWP succesrijk was en de beoogde effecten heeft opgeleverd, moeten we besluiten dat dit niet het geval was met betrekking tot LNC: er werden te weinig huisvrouwen bereikt (LNC omvatte tot het midden der jaren '30 slechts een 6000-tal huisvrouwen). We moeten echter stellen dat de grenzen van de effectiviteit zeer groot waren: het gebrek aan steun vanwege de leiders van de coöperaties, en tenslotte ook de reactie van de doelgroep: de huisvrouwen. Deze sloten zich slechts aan bij een vereniging indien deze aansluiting hen voordeel bracht en zoals reeds opgemerkt was dit niet het geval met de gilden. Toch moeten we tevens stellen dat volgens de socialistische coöperatieve beweging de interventies wel functioneel waren: de gilden tilden de coöperatieve getrouwheid omhoog. Het probleem school niet in de eerste plaats in de werking van een gilde, maar wel in de oprichting ervan. Tot besluit kunnen we nog stellen dat de beweegredenen om tot de oprichting van een gilde te komen zowel van economische, politieke als ideologisch-culturele aard waren. Economisch: het omzetcijfer van de coöperatie omhoog helpen, politiek: de BWP versterken en ideologisch-cultureel: de arbeidersklasse versterken.

LA FEMME ET LES COOPERATIVES DURANT L'ENTRE-DEUX-GUERRES.

L'évolution de la LNC entre 1923 et 1940.

PAR
CORNELIA KOG

Résumé

La création de la 'Ligue des Coopératrices belges' (LNC) en 1923 est liée à l'expansion naturelle du mouvement féministe socialiste après la Première Guerre mondiale. Cette expansion était rendue nécessaire parce que les femmes, après l'obtention du droit de vote aux élections communales, étaient devenues importantes pour les partis politiques.

L'organisme d'étude et de propagande du mouvement coopératif socialiste, l'OCB, préconisait l'entrée des femmes dans le mouvement: c'étaient elles qui géraient le budget des ménages. L'OCB tentait d'en persuader les chefs des coopératives, sans y parvenir.

La fondation d'un groupe féministe séparé à l'intérieur du mouvement des coopératives eut lieu en 1923. La LNC fut fondée dans le sein de l'OCB, en devenant un organisme de propagande du mouvement des coopératives socialistes. Sa fondation était en fait "artificielle"; les coopératrices ne se sentaient pas appelées à se réunir à part, mais l'OCB procéda néanmoins à la création d'un groupe féminin séparé.

Beaucoup de chefs des coopératives locales et régionales étaient indifférentes ou sceptiques à l'égard des guildes et ne faisaient aucun effort pour aider à leur constitution.

Ces facteurs font soupçonner les difficultés lors de la création et de l'expansion des guildes. Qui plus est, la structure très élaborée de la LNC (comité national, guildes et fédérations locales et régionales) nécessitait des femmes suffisamment formées pour s'occuper de

l'organisation de ces guildes. Ce manque de femmes suffisamment formées handicapait les guildes, aussi peu aidées par les instances nationales que par le mouvement des coopératives.

L'organisation de la LNC souffrait aussi des problèmes structurelles internes du mouvement coopératif lui-même: le localisme structurel et les rivalités entre les diverses coopératives régionales.

Il s'en suivait qu'à l'intérieur du mouvement coopératif on intégrait les femmes dans le mouvement de diverses manières: en Flandre on procédait avec des "comités de magasins" et à Bruxelles avec des comités mixtes. Ni les comités de magasins ni les comités mixtes ne pouvaient participer à la LNC, parce que statutairement la LNC n'était constituée que des épouses et filles des coopérateurs et que dans ces comités de magasins et mixtes, il militait aussi des hommes.

Cette différence dans les modes d'intégration des femmes dans le mouvement coopératif entravait bien sûr l'expansion de la LNC, et explique qu'au milieu des années trente, les guildes étaient seulement établies en Wallonie.

Un revirement s'effectua en 1937 avec la création du secrétariat national de la LNC. Un changement dans les méthodes de travail de ce secrétariat fit frimper le nombre d'affiliées de 6000 en 1936 jusqu'à plus de 37000 en 1937! Cela n'impliquait pourtant pas que l'idée coopérative fût entrée dans les esprits de toutes ces affiliées.

N'oublions pas que le potentiel que la LNC pouvait viser était limité: par ses liens avec le POB et le mouvement coopératif la LNC pouvait seulement recruter des membres dans la couche supérieure de la classe ouvrière.

La solidarité avec le POB amenait aussi que la LNC se montrait partisane du féminisme socialiste; elle ne préconisait pas l'émancipation de la femme dans la société existante mais la révolution dans les structures sociales du moment et la révolution d'une société sur des bases socialistes.

WOMEN AND CO-OPERATION DURING THE INTERBELLUM.

The evaluation of the LNC between 1923 and 1940.

**BY
CORNELIA KOG**

Summary

The establishment of the Ligue des Coopératrices belges (LNC) (League of Belgian women co-operators) in 1923 can be taken back to the need for expansion experienced by the socialist women's movement after World War I. This expansion had become necessary because women had become important for the political parties after they had obtained the right of vote in the communities.

The national study- and propaganda organ of the socialist co-operative, OCB, was in favour of including women in the movement: it were the women who controlled the household budgets. OCB tried to convey its convictions to the leaders of the co-operations, but it didn't succeed.

In 1923 a separate women's group was founded within the co-operative movement. LNC was founded in the lap of OCB. LNC became an organ of propaganda of the socialist co-operative movement. The foundation of LNC in 1923 was an artificial one: the women co-operators did not feel the necessity to unite in an organisation of their own, but nevertheless the OCB went ahead and founded a women's group of its own.

Many leaders of local and regional co-operations were indifferent or sceptical towards the guilds and did nothing to help to realize the development.

All the factors mentioned above already illustrate that the realization and development of the guilds was very difficult. An added

difficulty was the extensive LNC structure (national committee, regional and local guilds and federations) which emphasized the need for a sufficient number of educated women to take care of the organisation of these guilds. This need for educated women remained a handicap for the guilds, which was neither remedied from inside the guilds or by the co-operative movement. The expansion of the LNC also had to deal with internal structural problems of the co-operative movement itself: structural localism and rivalries between the different regional co-operations.

The consequence of this was that within the co-operative movement woman was involved in the movement in different ways: in Flanders they worked with shop committees and in Brussels with mixed committees. Neither the shop committees nor the mixed committees could be part of the LNC because by statute the LNC only included the wives and daughters of co-operators. In these committees men were also active.

This difference concerning the involvement of women in the co-operative movement of course prevented the expansion of the LNC and explains why, until the middle of the 30ies, guilds were only found in Wallonia.

In 1937 there came a change with the establishment of the national LNC secretariat. Because of the new working method of this secretariat the number of members rose from around 6000 in 1936 to more than 37000 in 1937. But this did not mean that the co-operative idea had effectively gotten across to all these members.

One must not forget that the potential that could be reached by the LNC was limited: because of the links both with the BWP and the co-operative movement the LNC could only recruit members from an upper layer of the working class.

The alliance with the BWP also had as a result that the LNC became a follower of socialist feminism and did not strive for the emancipation of women within the existing society but for an overthrowing of that existing social structure and for the organisation of society on a socialist basis.